

Moes, Jan

Herb Jelita-Kozłoróg

Notatki Płockie 43/1-174, 12

1998

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych oraz w kolekcji mazowieckich czasopism regionalnych mazowsze.hist.pl.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

⁴⁶ A. Abramowicz, *Przedmioty ozdobne z grodziska łęczyckiego*, "Studia Wczesnośredniowieczne", t. III: 1955, s. 341-342, tabl. 140 c i e.

⁴⁷ J. Żak, *Z dziejów znajomości pisma w Polsce*, "Slavia Antiqua", t. V: 1954-1956, Poznań 1956, s. 317; tenże, *Wczesnośredniowieczny rylec do pisania na tabliczkach woskowych*, "Dawna Kultura" t. 1: 1954, z. 1, s. 15-16; J. Gąsowski, *Wczesnośredniowieczny rylec do pisania z Biskupina*, "Wiadomości Archeologiczne" t. XXII: 1955, z. 2, s. 195-199, ryc. 2.

⁴⁸ J. Żak, *O pochodzeniu "szpil" pierścieniowatych na ziemiach polskich*, "Slavia Antiqua", t. VII: 1960, s. 407-442; zob. też K. Dąbska i J. Żak, *Rylec do pisania na tabliczkach powoskowanych z Pomorza*, "Materiały Zachodnio-Pomorskie", t. VI: 1960, s. 241-246.

⁴⁹ S. Zajączkowski, S.M. Zajączkowski, *Materiały do słownika...* op. cit., cz. I, s. 179-184, cz. II, s. 151-152.

⁵⁰ E. Dąbrowska, *Krzyż arcybiskupów polskich*, [w:] *Sto-*

wiańszczyzna w Europie średniowiecznej, t. 1, Wrocław 1996, s. 173-182; zob. też A. Abramowicz, A. Nadolski et T. Poklewski, *Tombes...* op. cit. PL 188 (1) - 188 (4).

⁵¹ E. Dąbrowska, *Średniowieczny ceremoniał pogrzebowy wyższego duchowieństwa polskiego, studium archeologiczno-historyczne*, "Studia Źródłoznawcze", t. XXXVI: 1997, s. 9-29.

⁵² A. Nadolski, *Prace badawcze Stacji Archeologicznej w Łęczycy w latach 1953-1954*, "Sprawozdania Archeologiczne", t. 1: 1955, s. 114 i s. 122, ryc. 4.

⁵³ A. Abramowicz, *Przedmioty ozdobne...* op. cit., s. 339, tabl. 138, s. 338, tabl. 137k; A. Nadolski, *Miniatury toperek z grodziska w Tumie pod Łęczycą*, "Przegląd Archeologiczny", t. IX: 1951-1952, z. 2-3, s. 389-391.

⁵⁴ A. Abramowicz, *Przedmioty ozdobne...* op. cit., s. 343, tabl. 143a-b; zob. też tabl. 83e; M. Głosek, *Studnie...* op. cit. s. 31-32.

JAN MOES

HERB JELITA-KOZŁORÓG

W siedzibie Towarzystwa Naukowego Płockiego jest wmurowana tablica pamiątkowa, której część centralną zajmuje wyryty w marmurze herb zwany Jelita lub Jelita-Kozłoróg. Znakiem tym pieczętuje się jeden z najznamienitszych rodów polskich - Zamojscy.

Kiedy zwiedzałem piękne wnętrze zabytkowej siedziby Towarzystwa, dzięki uprzejmości Pana Prezesa Jakuba Chojnackiego i zatrzymałem się przed ową tablicą, odżyło w mej pamięci to wszystko, co na temat herbu Jelita zasłyszałem lub nauczyłem się z przekazów rodzinnych i historycznych. Otóż, jak mi wiadomo, dzieje tego znaku sięgają roku 1331 i mają związek z bitwą pod Płowcami, w której wojska polskie pod wodzą króla Władysława zwanego Łokietkiem zwyciężyły armię krzyżacką.

Po bitwie król Władysław przejeżdżając konno przez pobojuwisko natknął się na leżącego, ciężko rannego rycerza Floriana zwanego Szarym. W jego wnętrzościach tkwiły trzy nieprzyjacielskie kopie. Gdy król wyrażał swą litość wobec cierpiącego rycerza ten miał mu odpowiedzieć: "To mniej boli niż zły sąsiad". Była to aluzja do krzyżackiego sąsiedztwa Polski.

Król nadał wówczas Florianowi herb, w którego polu znajdują się trzy włócznie (czy też kopie), dwie skrzyżowane grotami do góry i środkowa grotęm w dół. Od rany, którą odniósł rycerz Florian herb przyjął nazwę Jelita i od tego czasu pieczętują się nim jego potomkowie. Przyjęło się uważać, że Florian Szary jest protoplastą rodu Zamojskich. Warto też na koniec dodać, że zdanie: "To mniej boli ..." jest zawołaniem herbowym Zamojskich i prawdopodobnie innych rodów, które w późniejszych czasach do tego herbu zostały przyjęte.

Tablica pamiątkowa wmurowana na parterze siedziby Towarzystwa Naukowego Płockiego przy placu Narutowicza